

Sztehlo Gábor

HÁROMSZÁZHATVANÖT NAP

*Emlékek
a magyarországi zsidómentésről
1944-ben*

A kiadás alapjául szolgáló gépirat
az Evangélikus Országos Gyűjtemény,
Evangélikus Országos Levéltár
tulajdona

Sajtó alá rendezte
KUNT GERGELY
SCHMAL ALEXANDRA

Lektorálta
ANDRÁSI ANDOR
KERTÉSZ BOTOND

A borítón: Sztéhlo Gábor 1932 tavaszán,
Finnországból való hazaindulása előtt. Ismeretlen
fotós felvétele – Kronikka, Heränneitten
ylioppilaskoti, Helsinki, Osmo Kangas jóvoltából

© Sztéhlo Gábor örökösei, 2022

HÁROMSZÁZHATVANÖT NAP
VAGY AZ 1944. MÁRCIUSTÓL 1945
MÁRCIUSÁIG TERJEDŐ ESZTENDŐRŐL
SZÓLÓ FELJEGYZÉSEK

*

EMLÉKEK EGY ESZTENDŐRŐL

*

EMLÉKEK A MAGYARORSZÁGI
ZSIDÓMENTÉSRŐL 1944-BEN

„Arról ismertük meg a szeretetet, hogy ő az
életét adta értünk, mi is kötelesek vagyunk
odaadni életünket az atyánkfiáiért.”

1Jn 3,16

„És mi megismertük és elhittük az Istennek
írántunk való szeretetét. Az Isten szeretet,
és aki a szeretetben marad, az Istenben marad
és az Isten is őbenne.”

1Jn 4,16

A megbeszélrt időben találkoztam a farkasréti végálmolásnál az ügyvéd úrral. Jó 20 percet gyalogoltunk fel a Svábhegy oldalán. Az út nagyon rossz volt, egyszerű szekérnyom. A villa felett nem messze, kb. egy kilométerre emelkedtek a Melinda úton fekvő modern szállodák, ahol a Gestapo emberei laktak és nagyrészt hivatalai[k] is voltak. Az ügyvéd rámutatott egy emeletes villára, mely eléggé feltűnően emelkedett ki a környező kis kerti házak közül, egy eléggé elhanyagolt kertben. Szép, ha nem is modern, de nem is öreg villa volt. Pillanatra átvillant az agyamon a gondolat, hogy vajon nem vagyunk-e túl közel a németekhez? Nem valami barátságos vidék ez nekünk. De nem szóltam semmit az ügyvédnek erről. Általános dolgokról beszélgettünk, azonban közben éreztem, hogy nagyon szeretné tudni, hogy ki vagyok, mit akarok, milyen emberek számára szeretném a villát kibérelni. Mennél többet voltam vele együtt, annál inkább kezdtem látni, hogy egy nagyon üres, felületes opportunistával állok szemben.

Apám ügyvéd volt, nagybátyám, nagyatyám mind-mind mint ügyvédek dolgoztak.⁵³ A családban azonkívül az öcsém⁵⁴ is mint ügyvéd működött, tehát benne volt a családban az ügyvédek iránti bizalom és tisztelet. Az egyházban is majd minden kerületi, megyei és gyülekezeti felügyelő jogászember, ha nem is mind gyakorló ügyvéd, és ha nem is szerettük mi, papok a túlságos jogászgi gondolkodást az egyházban, akkor is, mégis tiszteltük a felfogásukat, és teljes bizalommal voltunk irányukban. Így nem ismertem azoknak az ügyvédeknek a regimentjét, akiket zugjogászoknak neveztek, akik vállaltak lehetetlen és igazságtalan eseteket is,

⁵³ Sztelhó (1938-tól Szenczy) Aladár; Sztelhó Dezső; Sztelhó Kornél.

⁵⁴ Ifj. Sztelhó Aladár.

amik jogtalanságáról és igazságtalanságáról maguk is meg voltak győződve, de pénzért mindenre hajlandók voltak. Rengeteg ilyen ügyvéd működött ilyenkor, különösen a jobbizonytalanság idejében. Ez a fiatalember sem volt egy budapesti ügyvéd, amint később megtudtam, hanem a háború nyugtalanságát használta fel arra, hogy valamelyik rokonánál itt Pesten megpróbált a zavarosban egzisztenciát teremteni magának. Ez a '944-[e]s esztendő igen alkalmas idő volt, amikor egy-két hangzatos frázissal, határozott fellépéssel, ha lehet, még nagyobb hazugságokkal eredményt tudtak elérni egyesek. Később már messziről megismertem ezeket az embereket, és messziről elkerültem őket.

Nos, ezzel a fiatalemberrel megnéztük a lakást is a villában. Igen rossz beosztású volt a lakás. A házmester a villában lakott, és még valami albérlő is. A tulajdonos vidékre akart költözni, és nyereszkeskedni akart a villáján, igen sok bért kért érte. Körülbelül 30 gyereket el tudtam volna helyezni, ha nem is nagyon megfelelő módon. A magas bért, vagy esetleg lelépést bizony nehezen lehetett volna a 30 gyermek után járó tartásdíjból kifizetni, de ez most nem okozott nekem nagyobb gondot. Itt már meg kellett mondanom, hogy menekült gyermekek számára kell nekem a villa. Hogy hogyan [!], de a fiatal ügyvéd úr azt is kiszedte belőlem a visszafelé út alatt, hogy zsidó származású gyermekekről van szó. Beszélgetés közben aztán csak úgy mellékesen említette meg, hogy a szerződés megírásához, a tulajdonos lelépéséhez, az albérlő áttelepítéséhez, egyszóval a villa megszerzéséhez 4000 pengőre van szükség, amit legjobb volna ma megkapnia, mert ma délután még egy másik érdeklődővel kell tárgyalnia, ha szükségem van a villára. Megbeszéltünk egy kora délutáni órát, helyet,

amikor átadom a pénzt, és késő délután majd a lakásán felkeresem őt, és akkor meg megkapom a kész szerződést és a villa kulcsait. Elváltunk. Egy kicsit bizonytalanokodva és nem nagy lelkesedéssel, sőt elgondolkodva mentem irodámba. Mintha valami rossz előérzetem lett volna. Ez igen sokszor előfordult már nálam, hogy előre megéreztem a kellemetlent és rosszat, de mégsem cselekedtem másképp. Most is leráztam magamról a rossz gondolatokat.

Irodámban már várt az öreg barátunk, ki a kölcsönpénzt ígérte a villa megszerzéséhez. Itt már minden gond nélkül és fenntartás nélkül számoltam be neki a villa jó helyzetéről, és a lehetőségről, hogy ezt még ma megkaphatom szerződésileg. Ő is örömmel adta át nekem a szükséges pénzt, még nyugtát sem kért, hadd legyen minél előbb tető alatt az egész ügylet. Most már nagyobb örömmel mentem a fiatal ügyvéddel való találkára, és adtam át neki a pénzt. Feleségével, egy csinos kis vidékinek látszó fiatalasszonnyal volt együtt az egyik eszpresszóban. Pár perc múlva örömmel váltam el tőle. Megszabadultam a pénztől, és élt bennem a boldog remény, hogy délután már szerződésileg egy villa tulajdonosa leszek. Már terveztem, hogy hova, hogyan fogom elhelyezni a 30 gyereket és [az] azok felügyeletét képező gondozónőket. – Másnap mindjárt délelőtt teljes lelki biztonsággal és örömmel csöngettem az ügyvéd lakásán. A fiatalasszony nyitott ajtót. Zavart volt, és idegenül nézett rám, mint aki keresi azt, hogy honnan is ismerne, vagy ismer, de nem akar megismerni, igen rosszul színészkedett. Bizonygattam neki, hogy hiszen tegnap találkoztunk a férjével, és mára beszéltem meg a találkát itt a lakásán. Bemegy, hogy férjével beszéljen, de az előszobán túl nem enged be. Erre kicsapódik

az ajtó, és feldúltan, indulatosan jön ki a fiatal ügyvéd, kiabálva: – Ki maga? Kicsoda? Mit akar? Mit molesztál engem 4000 pengővel? Zsidóbérenc? Örüljön, hogy fel nem jelentem! Mi vagyok én, lakásüzér? Takarodjék azonnal, míg rendőrt nem hívok – stb. stb. Úgy álltam ott, mint akit fejbe vertek. Valószínűleg úgy néztem rá, mint egy eszelősre, de szólni nem tudtam, csak az járt a fejembe[n]: Uramisten, ez az ember becsapott, csúnyán becsapott, és még hozzá zsidóbérencnek nevez és lakásüzérnek, amit ő tud bizonyítani, de aminek az ellenkezőjét én nem tudom, ő megússza a dolgot, de én nem, és közben veszélyeztetem az egész akciót. Próbáltam dadogni egypár szót: – De kérem... én adtam... 4000 pengőt... villa... együtt néztük... megbeszéltük tegnap... – Megfogott a vállamnál, és kezdett az ajtó felé tuszkolni: – Semmi közöm az ilyen emberekhez, vigyázzon magára, engem ne keverjen bele piszkos üzleteibe – és becsapta előttem az ajtót. Hogy mi történt velem azután, még ma sem tudom megmondani. A fiatal úr nevét is elfelejtettem ma már. Pedig akkor még élt bennem valami „no majd visszafizetek még” gondolat, és kerestem is az ügyvédi tábláját és nevét is az ajtón, de nem találtam másképp, mint csak albérlőként való megjelölést. Valószínű, hogy vidékről jött fel, és alkalmi ügyvéd volt itt csupán. Később hónapok múlva a felszabadulás után is fejembe[n] volt, hogy megkeresem az urat, de aztán a sok örömben '945 tavaszán bizony kiment a fejemből a bosszúállás gondolata. – Nem tudom, hogy jutottam a hivatalba vissza akkor, nem tudom azután, hogy mi történt velem. Tompa kétségbeesés ült rajtam, és csak nagyon lassan jöttem annak tudatára, hogy szegény öreg barátomnak összegyűjtött pénzét, 4000 pengőt, elvesztettem. Mit tegyek? Honnét fizessem ezt az

összeget vissza? De aztán kezdtek más kínzó gondolatok is nyomorgatni: Mit fog ez a csirkefogó még csinálni? Hiszen ez egészen elvetemült gazember lehet, és még feljelengethet valóban, hogy zsidómentési akciót indítottunk! Ez szegény püspökömnek éppen olyan nehéz lehet, mint mind a két protestáns egyháznak! Mit csináltam? Mit csináltam? Miért mentem bele egyedül? Miért nem kérdeztem meg tapasztaltabb embereket? Oh, hogy szégyelltem magam lassan-lassan, mikor gondolkodni kezdtem az egész ügyön. – De még jobban égett a szégyen a gyávaságom miatt, hogy egyszerűen hagytam magam lerohanni, és az akkor félve tisztelt és rettegett jelzőtől: „zsidóbérenc”, megijedtem. Szégyennel és lelkiismeret-furdalással álltam szembe öreg zsidó barátommal, kinek szemében könnyek gyűltek, mikor elmondtam neki a dolgot. De még akkor ő vigasztalt, és próbálta menteni tapasztalatlanságomat. Később [a] felszabadulás után találkoztam vele, leánya akkor már kinn volt Amerikában, férjhez ment egy magyar származású amerikai katonatiszthez, ki itt volt a misszióban ’945 kora tavaszán.⁵⁵ Maga mondta el nekem ez az öreg barátom, hogy milyen biztonságban volt a leánya és ő feleségével együtt, minden pénz nélkül. Mennyi szeretetet tapasztalt egész bujkálása alatt, és semmibe sem került ez neki: – Úgy látszik, az a 4000 pengő tandíj volt, amit meg kellett fizetnem, hogy megtanuljam: igazi szeretetet csak pénz nélkül lehet kapni.

⁵⁵ A Szövetséges Ellenőrző Bizottság amerikai katonai missziója az USA Mediterrán Hadszintéri Parancsnokságához tartozott. William S. Key tábornok volt a delegáció vezetője; a létszáma folyamatosan változott, 1946-ban 67 fő. Lásd Feitl István (szerk.): *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947*, Budapest, Napvilág, 2003, 15.

A kiadást a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2022-ben
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató

Felelős szerkesztő Schmal Alexandra
Korrektor Balogh Emerencia
A kötetet Pintér József tervezte
Műszaki vezető Takács Klári
Kiadványszám 9161
Kner Antikva betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 4169 7
ISSN 0324-797X